

قرآن و عترت و جوان

سلیمان شکوری اصل * _ عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد آستارا

چکیده:

قرآن مجید یا قانون اساسی الهی تضمین کننده سعادت انسانها در همه زمانها و مکانها است. اثرات مفاهیم عالی این کتاب آسمانی در انسانها بویژه در جوانان مورد بررسی قرار گرفته است.

_ قرآن که اساس دین رسول اکرم (ص) است، تمام مسایل اقتصادی، اخلاقی، تربیتی، اجتماعی و ... را شامل می باشد. ومطالبش هم جنبه آموزشی و هم عبرت آموزی دارد. احادیث رسول اکرم (ص) وائمه معصومین ملهم از قرآن مجید است.

نقش والدین ومعلمان و مربیان در تقویت اعتقاد وایمان کودکان که جوانان آینده اند، اثرات مثبت و منفی تربیت عقلانی و غیر عقلانی در این مقاله مورد بررسی قرار گرفته است. مساله جوانان وتأثیر قرآن درابعاد مختلف نسل جوان و انعطاف پذیری آنان درگرایش به فضایل اخلاقی مورد بحث این مقاله می باشد. مشکلات نوجوانان و جوانان درابعاد مختلف بخصوص درموارد بیکاری و کمبودهای اقتصادی که بیش از همه جلب توجه می کند و علت اصلی روی آوری آنان به محیط های ناسالم وگرایش شان به مواد مخدر است مورد بررسی قرار گرفته است.

واژه های کلیدی: قرآن و عترت و جوان، اعتقاد، تربیت، روانی، اقتصاد، بیکاری

مقدمه :

مطالعه قرآن مجید برای مسلمانان از ضروریات است؛ زیرا محتوای این کتاب تضمین کننده سعادت انسانها است. تعالیم آسمانی که در حقیقت قانون اساسی الهی است، هر دستورش در سعادت را به روی عاملینش می گشاید.

فهم و درک مفاهیم دینی و معارف قرآنی جزو فرایض اولیه معتقدین به دین اسلام است. رسول اکرم (ص) رجوع به قرآن را بخصوص در گرفتاریهای خانوادگی و اجتماعی برای مصون ماندن از انحراف عقیدتی تأکید می کند

تدبر در آیات قرآن واستنباط عقلانی از آن آیات برای رشد فکری وعقلی تأثیر بسزایی دارد. ضمن اینکه شگفتیهای قرآن بی نهایت است، دریای علوم وسرچشمه دانشها نیز است. هیچ علمی بطور مستقیم وغیر مستقیم از تأثیر قرآن خالی نیست همه اسرار آفرینش در این کتاب مسطور است.

این کتاب تنها مورد تأیید مسلمانان بویژه شیعیان نیست؛ بلکه مستشرقین بنام و محققان غیر اسلامی واقع نگر نیز مهر تأیید بر عظمت و بی مانند بودن این کتاب زده اند و در نوشتارشان از عظمتش سخنها گفته اند و قابل مقایسه با کتب موسی و عیسی (ع) ندیده اند.

قرآن مجید علاوه بر محسنات مذکور بعنوان رساله اخلاقی در تشویق به فضایل و پرهیز از زناایل اخلاقی تأکید وافر دارد و رستگاری رادر طاعت از دستور خداوند متعال میدانند. این کتاب آسمانی در تشویق جوانان به آگاهی از مفاهیم الهی و قرار گرفتن در راستای دستورات خداوندی و گرایش به فضایل اخلاقی سهم بسزائی دارد.

قرآن مجید و تأثیرش در انسانها بویژه جوانان :

قرآن با صفات کریم و مجید خوانده میشود. اهل سنت قرآن کریم و تشیع قرآن مجید میگویند که این دو صفت منشاء قرآنی دارد ۱۳۵. این کتاب که می توان آن را وحی نامه اعجاز آمیز الهی نامید، به زبان عربی از سوی خداوند متعال واز لوح محفوظ بردل و زبان رسول اکرم (ص) بصورت اجمالی و تفصیلی نازل شده و وسیله پیامبر (ص) به مسلمانان ابلاغ گردیده است .

صاحب نظران واقع بین و محققان حقیقت نگر نیز ضمن تحقیقات خویش باین نتیجه رسیده اند که هیچ کتابی چه کتب مقدس آسمانی و چه کتب دیگر به قدمت قرآن از نظر تاریخی نیست ؛ زیرا این کتاب آسمانی علاوه بر اینکه سرچشمه علوم و معارف اسلامی و وحی نامه الهی است ، قدیمیترین سند تاریخی نیز می باشد. فهم و درک مفاهیم دینی و معارف قرآنی از اهم فرائض اولیه دینداران به دین اسلام است ، رسول اکرم (ص) رجوع به قرآن را بویژه زمان پدید آمدن گرفتاریها و ناهنجاریهای فکری در زندگی خانوادگی و اجتماعی که امکان گرایش به انحراف فکری و عقیدتی و جود دارد، تأکید کرده است . بدون تردید مراجعه به قرآن و بررسی تحلیل آیات الهی بهترین روشی است برای تعیین قلمرو قرآن . قرآن مجید چون هر متن دیگر در معرفی خود و قلمروش بهتر از دیگران توانمند است ؛ اگرچه عقول بشری در این مسیر چون چراغ پرنوری است برای فهم آیات و روایات

قرآن مجید متشکل از چهارگانی است که یک چهره اش همگانی است. این چهره به روی هر کس گشوده شده است و آن رمزه دایت انسانها است. چهره های دیگر آنرا تنها تشنگان حق و اندیشمندان صاحب نظر و پونیدگان راه سعادت در می یابند که قرآن بهر یک از آنان باندازه اخلاص شان و در حد سعی و تلاش شان سهمی می بخشد. این چهره ها که در زبان احادیث «بطول قرآن» نامیده می شود، بر همه کس ظاهر نمیگردد و همه چشمها توان و قدرت دیدنش را ندارند. قرآن مجید چهره هائی نیز دارد که گذشت زمان و پرورش استعدادها و نبوغ پرده از آن برمی دارد. ابن عباس از شاگردان برجسته و باهوش علی (ع) در این باره می گوید: «القرآن یفسره الزمان»

علی (ع) درباره عظمت قرآن میفرماید : قرآن کریم اقیانوسی بی کرانی است که رسیدن به اعماق آن جز برای معصومان میسر نیست . باین حال خود قرآن و معصومان تدبیر آیات قرآن را توصیه می کنند . چنانکه قرآن خود میفرماید : «کتاب انزلناه الیک مبارک لیدبروا آیاته» . رسول اکرم (ص) نیز سفارشهای زیادی در رجوع به قرآن و تدبیر آیاتش را کرده و خاطر نشان نموده اند اگر در صحت روایات منقول از ماشک و تردید پیدا کردید ، با قرآن بسنجید . به فرموده علی (ع) (شگفتیهای قرآن بی نهایت است و تازگیهایش گهنگی ندارد . هر کس هدایت رادر غیر آن جوید گمراه شود. این کتاب دریای علم و سرچشمه دانش و پایگاه داوری و دادگستری است .

بدون تردید تعلیم آسمانی را می توان کاملترین مجموعه نظام تربیتی و اخلاقی و انسانی دانست که آدمیان را در جهت کمالات هدایت می کند واز آنان انسانهای کامل میسازد. این کتاب از زمان نزولش منشاء تحولات عظیم در جهان بوده و در سایه قرآن و دستوراتش، ایمان خالص ، عفت ، عدالت ، و... در برابر حق جلوه گر میشود . قوانین قرآن با تمام مقتضیات روحی و جسمی افراد جامعه و چگونگی روابط آنان با یکدیگر سازگار است ۱۳۶. علی بن حسین (ع) در عظمت قرآن و اثرات آن در انسان چنین می فرماید : «خدایا قرآن را روشنی دادی که بدان از تاریکهای نادانی و گمراهی نجات یابیم واز دردهای درمان ناپذیر با آن شفا یابیم. میزان عدلی است که در آن ستم نیست. نوری است خاموش نشدنی ۱۳۷.

۱۳۵ - قرآن پژوهی ، خرم شاهی ، بهاءالدین، ص الف

۱۳۶ - قرآن از دیدگاه سجاد (ع) شریعتمدار جزایزی (شوشتری)، ص ۷

۱۳۷ - شرح خطبه زهرا (ع) اقتباس از قرآن از دیدگاه سجاد (ع)

این کتاب آسمانی معتبرترین سند برای اثبات معارف و احکام اسلامی است که حجت را بر همه آدمیان تمام کرده و نقش آن در تکوین فقه و اصول مذاهب مختلف اسلامی بسیار اساسی است و نخستین منبع اذ منابع یا ادله چهارگانه استنباط احکام و اجتهاد در اسلام و تشیع است.

قرآن مجید علاوه بر اینکه اساسی ترین محور اتحاد بین مسلمانان جهان است، مسیر اصلی دین رانیز به همه جویندگان راه حقیقت نشان می دهد. تمامی قوانین و برنامه پایدار قرآن، حیات بخش روح افزای فرد و اجتماع است. همه نیازمندیهای یک انسان کامل و یک جامعه اصیل را شامل است. آنانی که مجری این قانون الهی هستند، سعادت دو جهان را دارند و آنانی که از این دستورات خداوندی غافلند از زندگی واقعی محرومند.

تنها مسلمین دنیا بویژه شیعیان جهان اسلام مهر تایید بر عظمت و بی مانند بودن کتاب خدا زنده اند؛ بلکه محققان و پژوهندگان حق طلب جهان غرب و غیر اسلامی نیز در تالیفات خویش از عظمت قرآن در کتب مقدس آسمانی و غیر آسمانی سخنهای گفته اند و آنرا معظم ترین کتاب معرفی نموده اند. از جمله سرویلیام درباره قرآن گوید: قرآن محمد (ص) کتابی است پر از دلایل روشن و منطقی و مسایل بیشمار علمی و قوانین قضائی و حقوق و دستورات عالیه که برای حفظ حیات اجتماعی و مدنی در این کتاب مقدس با عبارت ساده و در عین حال محکم و منظم آمده که خواننده را مجذوب می کند ۱۳۸. لرد بیدلی نیز با مقایسه قرآن مجید با اناجیل چهارگانه چنین اظهار می کند: اساس دین محمد (ص) قرآن است. که مشتمل بر تمام مسایل اجتماعی و احکام و قوانین الهی برای ایجاد آسایش و راحتی بشر و کتاب محکمی است که لیاقت و قابلیت رهبری را دارد و اناجیل اربعه که رهبر دین مسیحیت است، چنین وظیفه ای را نمی تواند انجام دهد...».

دانشمندان و محققان دیگری چون «جان دیون پورت» قرآن را قانون اساسی شامل روش قضائی، نظامات مدنی و جزائی معرفی می کند. «لئون تولستوی» این کتاب آسمانی را مشتمل بر تعلیمات و حقایق روشن و سهل برای انجام عموم افراد بشر از هر طبقه می داند که می توانند از آن بهره مند شوند.

قرآن مجید با توصیه های بسیار به فضایل اخلاقی و تشویق به احتراز از رذایل اخلاقی به عنوان یک رساله اخلاقی متعالی بشمار میرود. این کتاب بدون تردید راهنمای انسانهای متقی و پرهیزگاران است و تاکید بر رستگاری پارسایان دارد که می فرماید: «... اولئك هم المفلحون» ۱۳۹

کلمه تقوا و مشتقاتش در قرآن مجید ۲۲۰ بار بکار رفته که هدف از تقوا ترس انسان از خطر و گناه است به عبارت دیگر قرآن سعادت را به عنوان نتیجه و هدف نهائی افعال اخلاقی و کسب صفات پسندیده مطرح می کند. ۱۴۰

این کتاب آسمانی که در واقع قانون اساسی الهی است، بر مبنای فطرت بشری تدوین یافته است. هر قانونی که طبق فطرت بشری تنظیم یابد، قانونی زنده و برای همه زمانها و مکانها قابل اجرا خواهد شد. همه تعالیم آسمانی به تمام انسانها بخاطر سلامتی روحی و جسمی و سعادت دنیوی و اخروی شان ارائه شده اما تاثیرش در قلب و روح جوانان بیش از دیگران است زیرا دل آنان چون آینه صاف و انعطاف پذیریشان زیاد و آمادگی پذیرش هر گونه فضایل اخلاقی را دارند. دوران جوانی دوران بیداری و به خود آمدن است. خودسازی و تزکیه نفس زمانی به آنان میسر است که معتقد به توانائی خویش در بدست آوردن کمالات و فضایل باشند.

رسول اکرم (ص) و ائمه اطهار (ع) نیز هریک بنوبه خود ضمن ستودن جوانان، آنان را تشویق به کسب فضایل اخلاقی نموده اند علی (ع) در نهج البلاغه جوانان را مخاطب قرار داده و تشویق به خودسازی ی استفاده از بهترین زمان زندگی که جوانی است، می نماید و در این راستا کوشا بودن جوانان را در رسیدن به کمال یاد آور میشود. رسول خدائیز هر شب مورد ندا قرار گرفتن جوانان بیست ساله و سیله فرشته الهی برای رسیدن به کمال را یاد آور میشود ۱۴۱.

پیشوایان دین در عین اینکه جوانان را به دینداری تشویق می کنند، برای برخورداری از زندگی شرافتمندانه، خلاق و مبتکر بودن را به آنان توصیه مینمایند. علی (ع) که از جوانان شایسته زمان خود و عصر حاضر است، سخنانش در نهج البلاغه قابل تعمق و تدبر برای نسل جوان و بهترین الگو جهت نیل به تکامل و حرکت به سوی خدای متعال است.

اولین کسی که دعوت اسلام را در سن پایین تبریک گفت او بود. در دعوت علنی برادری خود را با رسول اکرم (ص) اعلان نمود. در بیست و سه سالگیش مامور خوابیدن در بستر رسول اکرم (ص) در هجرت او بود که برگ درخشانی را بر صفحات زندگیش افزود. از جمله افتخاراتش شکستن و دور ریختن بت های کعبه در فتح مکه بود در جریان غدیر خم جانشین رسمی رسول اکرم (ص) بعد از رحلتش بوده و در قرآن مجید به خاطر این همه فداکاری و از خود گذشتگی وی در پیشرفت اسلام

۱۳۸ - قرآن از دیدگاه سجاد (ع) شریعتمدار جزایزی. سید محمدعلی. ص (۵)

۱۳۹ - سوره بقره، آیه ۵-۲

۱۴۰ - قرآن و عترت، اخلاق در قرآن، ص ۳۰

۱۴۱ - ان الله ملگا ينزل فی کل ليله فينادی یابن العشرین جدوا و اجتهدوا

«وَبَخَاطِرِ جَاوِيدَانِگِیِ نَامِ پَرَاغِتَخَارِشِ سِتُودِه شَدِه اَسْتُ وَ خَدَاوَنْدِ مَتَعَالِ دَر حَقِّشِ فَرْمُودِه : بَرخی اَز مَرْدَم (مَرَاد عَلِی ع) کَسَانِی هَسْتَنْد کِه جَانِ خُود رَا بَرایِ تَحْصِیلِ رِضَایِ خَدَاوَنْدِ اَز دَسْتُ مِیْدهَنْد وَ خَدَاوَنْد بِه بَنْدِگَانِشِ رُتُوفِ وَ مَهْرَبَانِ اَسْتُ . ۱۴۲

اگرچه جوانان فطرتاً عاشق و دلباخته فضایل اخلاقی و سجایای انسانی هستند و بیش از هر گفتار و کلامی به رفتار و کردار بزرگان و پیشوایان دین توجه دارند؛ اگر در این مورد به جوانان توجه نشود، باعث انحراف آنان از مسیر اصلی خواهد شد. درخشش علی (ع) در جوانیش، ویژگیهای او در زندگی معمولیش الگوی ارزشمندی است برای جوانان در زندگی پرآشوب جهان معاصر.

علاوه بر اینکه قرآن مجید قانون استوار الهی و معجزه جاودانی رسول اکرم (ص) و از زمان نزولش منشأ تحولات بزرگ در جهان بوده، نفوذ آن در ادبیات عربی، فارسی، ترکی و در سایر زبانهای جهان اسلام بسیار زیاد است. بخشی از تحول آنرا میتوان در تأثیر عمیق آن بر ادبیات فارسی مطالعه کرد.

این کتاب آسمانی موجب درخشش چهره های برجسته فراوانی در ادب فارسی بوده و خواهد بود. دو کتاب ارزشمند محمدبن جریر طبری در تاریخ و تفسیر قرآن در زمره این چهره ها بوده است. توجه عمیقانه به آیات قرآن انگیزه قوی است برای پرورش مضامین نو. این کتاب ذهن خلاق و ابتکار آفرین متخصصان قرآن و قرآن پژوهان را به خلق شاهکارهای ادبی و عرفانی متمایل می سازد. غزالی، مولوی، ابن سینا و حافظ شیرازی نمونه های بارز و برجسته از این گروهند. اشعار مثنوی معنوی مولوی و غزلیات حافظ از تحت تأثیر قرار گرفتن در سور قرآن بوجود آمده است. رابطه حافظ با قرآن بسیار عمیق و مشهور است. او قرآن را حفظ بوده است چنانکه خود گوید :

لطایف حکمی با کتاب قرآنی

تابود وردت دعا و درس قرآن غم مخور

زحافظان جهان کس چو بنده نکرد

حافظا در کنج فقر و خلوت شبهای تار

درباره انس و آشنائی عمیق حافظ با قرآن همین بس که خود تأکید می کند قرآن را به چهارده روایت حفظ بوده است.

درک و فهم قرآن برای ورود به دنیای قرآنی و علوم قرآنی علاوه بر جنبه ادبی، دارای تأثیر اخلاقی و تربیتی بسی سودمند است. دیدگاههای تربیتی اسلام که در قرون اولیه وسیله متفکران مسلمان به منصف ظهور رسید، تکیه بر رشد عقلانی، جسمانی و روحانی دارد که آموزش قرآن در بردارنده همه این صفات است. بدون تردید این نکته باعث ظهور دانشمندان و ادیبان و نوابع اسلامی چون خواجه نصیرالدین طوسی، سعدی، غزالی و... شده است. هر کدام از آنها نظرات بهتری را در مسایل مختلف علمی و ادبی و تربیتی داده اند.

نظر امام محمد غزالی در فهم قرآن تلفظ آن از مخرج در آوردن نیست بلکه درک مفاهیم قرآن است، برای عمل کردن که هر آیه از سوره «حمد» یک پیامی است از سوی خداوند متعال بر بندگانش و اجرای آن پیام برای تقرب به خدا است. این قرآن، نامه ای است که بخلق نوشته اند. اندروی امر ونهی و وعده وعید و مثل و وعط و تذکر و تخفیف و انذار است... ۱۴۳

تلاش ایرانیان برای فهم عمیق قرآن مجید آنان را به حوزه های دیگر علوم قرآنی نظیر تفسیر، تجوید، لغت، قرائت و... سوق داد. بزرگان دین و دانش و فرهنگ ما خود معترفند که اگر دولتی و عزتی بدست آورده اند، به سبب آشنائی و انس گرفتن با قرآن بوده است. دانش پژوهان زبان و ادبیات فارسی این توفیق را یافته اند علاوه بر الهام از آیات قرآنی و استفاده از احادیث معصومین در نظم و نثر خودشان، نظاره گر رازهای آفرینش جهان هستی و اسرار شگفتی های جهان درون و بیرون نیز شده اند.

پایان سخن اینکه در عصر حاضر با استفاده از شیوه های نوین آموزشی، آموزش قرآن را بسیار آسان تر و روشمندتر ساخته اند؛ بطوریکه هیچ عذری برای نیاموختن و ندانستن قرآن پذیرفتنی نیست.

جوانان و اعتقادات مذهبی آنان

آغاز سخن اینکه جوانان اعتقادات مذهبی خود را از بزرگان یا از مربیان و روحانیون جامعه یاد می گیرند و آنها را در ذهنشان می پروراند و بتدریج بصورت یک اعتقاد عقلانی درمی آورند. پیدایش حس مذهبی طبق بررسیهای روان شناسان و روان کاوان مربوط به ماههای قبل از چهار سالگی است که در برخی از کودکان بین دوسالگی یا سه سالگی نیز مشاهده شده است. با افزایش سن این احساس معنی دار می شود و در ۶ سالگی می توان تظاهرات مذهبی و علاقه با انجام دادن رفتار مذهبی را در کودک دید. ایمان در کودک با بالا رفتن سن قوی تر و با تفکر و تعقل همراه می شود تا در سنین جوانی به اكمال میرسد. بررسی ها موید این نکته است که کودکان از سه سالگی علاقه شدید به دعا و نیایش های مذهبی دارند و از شش سالگی به بالا ارتباطشان را با خداوند متعال برقرار می کنند. کم کم این رابطه منطقی تر و عقلانی تر می شود و در جوانی به عالیترین مرحله میرسد. بالاخره با رشد عقلی جوانان اعتقاد به خدا که آنرا مظهر همه هستی می دانند، بیشتر میشود.

جوانان طبق فطرت سلیم خویش و برای اقناع روح کنجکاو خود به پرستش و نیایش می پردازند. تقویت این اعتقاد در جوانان از طریق آگاهی به مفاهیم قرآن و احادیث معصومین که الهام یافته از آیات قرآن است، صورت می گیرد. رفتارهای مذهبی زمانی برای جوانان معنی پیدا می کند که با زندگی روزمره آنان ارتباط داشته باشد، به همین خاطر علی (ع) فرموده است: فرزندان را به زمانی تربیت کنید که زندگی خواهند کرد؛ زیرا آب جوی به عقب بر نمی گردد.

اسلام برای پدران وظیفه شناس که به وظایف خود در قبال فرزندان متعهد بوده اند و در این راه نیکو گام برداشته اند، احترام خاص قایل است. آیات قرآنی علاوه بر وظیفه بندگی افراد به پروردگار که اولین دستور الهی است، احترام به والدین را از وظایف مهم فرزندان بخصوص جوانان دانسته است ۴۴ (ورئیس خانواده را نیز موظف به نگهداری اهل خانه بخصوص جوانان خانواده را از عذاب دنیوی و اخروی کرده است ۱۴۵). القاء دستورات دینی و تعلیم مسایل مذهبی به کودکان که جوانان آینده هستند، ضروری بنظر می رسد. اعمال روش خشونت و رفتار و حرکات مستبدانه والدین در تربیت آنان امری است محکوم؛ اما روش معتدله از طریق محبت بهترین راه مذهبی بار آوردن نوجوانان و جوانان است.

یکی از راههای معقول و منطقی در تربیت فرزندان استفاده از عنایات و الطاف بیکران الهی است که حتی ائمه معصومین (ع) نیز خود را از این الطاف بی نیاز نمی دانستند. علی بن الحسین (ع) در دعایش از خداوند متعال تقاضای کمک در بهتر تربیت کردن و نیکو بار آوردن فرزندان را مینماید و چنین عرض می کند خداوند! فرزندانم را با تقوا آراسته نما تا از نیکو بینی و نیکو شنوی برخوردار شوند و در برابر فرمانت فرمانبردار باشند.

نقش مادران در تربیت فرزندان مهمتر از پدران است. زیرا رابطه فرزندان با مادران بیش از پدران است. فرزندان بیشتر مفاهیم مذهبی و اخلاقی را از مادران یاد می گیرند بنابراین یکی از وظایف اصلی مادران آموزش مسایل مذهبی و اخلاقی به فرزندان است. مادران خدانشناس وظیفه مند می توانند در اوایل زندگی فرزند را به خدا نزدیک کنند و خدا دوستی و خدا پرستی و اخلاق نیک را در قلبش جایگزین نمایند. خداوند متعال را منبع رحمت و محبت بر فرزند معرفی کنند. با توجه به نکات مذکور معلوم می شود والدین هر دو در سجایای اخلاقی فرزند انشان تاثیر بسزائی دارند. امام موسی کاظم (ع) فرماید:

«حفظ الاطفال بصلاح آبائهم» ۱۴۶ یعنی تربیت صحیح فرزندان و مواظبت از آنان و جلوگیری از انحرافات فکری و اخلاقی شان به صلاح پدران است.

دومین خانه کودکان که جوانان آینده هستند، مدرسه است و اولیاء مدرسه در واقع والدین روحانی آنان هستند. معلمان علاوه بر شکوفائی ذهنان کودکان با انتقال اطلاعات به آنان در شکوفائی استعدادهای نهفته درونشان نیز نقش اساسی دارند. رسول اکرم (ص) استعدادهای نهفته در درون کودکان و جوانان را به معادن طلا و نقره تشبیه کرده و فرموده است: تا کوه شکافته نشود. طلا و نقره در نمی آید تا استعدادها پرورش نیابد، به فعلیت نمی رسد.

روش مربی در تمهید معرفت دینی اثر گذار است. اگر معلمان دانش آموزان را بنحو شایسته تربیت کنند و در معارف اسلامی آگاهیهای لازم را به آنان بدهند، باید الگوی خوبی برای آنان که جوانان فردا باشند. زیرا قرآن مجید انبیای الهی را بهترین الگو برای جامعه مطرح کرده و رسول اکرم (ص) را بعنوان شایسته ترین و کامل ترین الگو معرفی نموده است ۱۴۷.

تنها متحول شدن آدمی محبت است؛ زیرا انسانها بویژه جوانان فطرتاً نیازمند محبتند. محبت می تواند منشأ تربیت انفس و نرم شدن قلوب سخت باشد. مولوی محبت را سرچشمه تمام نیکیها دانسته و هر نوع تغییر و تحول مثبت روانی را مربوط به آن می داند و گوید:

۱۴۴ - سوره بی اسرائیل، آیه ۲۲

۱۴۵ - سوره تحریم، آیه ۵

۱۴۶ - بحار الانوار، مجلسی مجد باقر. ج ۶۸، ص ۲۳۶

۱۴۷ - سوره احزاب، آیه ۲۰

از محبت مس ها زرین شود

از محبت دردها شافی شود

از محبت تلخها شیرین شود

از محبت دردها صافی شود

نوجوانان و جوانان به ندای درونی و فطری خویش و به الهام وجدان اخلاقی به حق و حقیقت عشق می ورزند و در اندیشه فضایل اخلاقی هستند، اگر این جوانان با قضاوت سنی شان تحت تربیت معلمان و مربیان خداشناس قرار گیرند، بدون تردید به سوی پاکی گرایش پیدا می کنند. ناگفته نماند دوستان نیز در شکل گیری شخصیت مثبت یا منفی جوانان نقش اساسی دارند. دوستان نا اهل در به فساد کشیدن جوانان ید طولانی دارند و در تشویق آنان به کارهای غیر اخلاقی اصرار می ورزند. قرآن مجید از تأسف افرادی خبر می دهد که در روز رستاخیز می گویند: وای بر من ای کاش فلان کافر و فاسق را به دوستی بر نمی گزیدم ۱۴۸. سعدی علیه الرحمه نیز گوید:

گر چه پاکی ترا پدید کند

منشین بآبدان که صحبت بد

علی (ع) فرماید: با نیکوکاران دوستی کن و هم نشین شو تا از آنان باشی... سعدی نیز گوید:

تا ترا عقل و دین بیفزاید

هم نشین تو از توبه باید

مرحوم فلسفی در کتاب بزرگ جوان به نکته جالبی در مورد جوانان اشاره دارد و گوید: دل های جوانان پاک و ضمایر شان آمادگی پذیرش اخلاق نیک و بد را دارد تذکرات یک مربی شایسته و آشنا به علوم و معارف اسلامی و حتی معاشرت و مصاحبت با یک دوست با فضیلت می تواند در اخلاقش تاثیر گذار باشد و رفتار او را دگرگون سازد. دوران جوانی بهترین دوران برای مسئولیت پذیری است و استعداد انجام هر کاری را دارد. رهبر عظیم الشان در دیدار جوانان کشور آنان را مخاطب قرار داده، چنین فرمودند: نسل جوان ما از نظر کمیت متراکم از نظر روحیه دارای روحیه قوی، از لحاظ آمادگی، آماده کارهای بزرگ. از نظر استعداد، یک مجموعه بسیار ارزشمندند ۱۴۹.

یکی از ضروریات برای جوانان مسلمان پاسداری از ایمان خود و اعتماد کامل به دینش است؛ زیرا دنیای متجدد روز به روز به سوی فساد و تباهی پیش می رود و استعمارگران در فکر از بین بردن اعتقادات دینی و مقدسات جهان اسلام هستند. اکثر خاورشناسان غربی حدود دو قرن بویژه در قرن اخیر با اسلام به ستیز برخاسته اند، هدفشان القای دین طبق خواسته و نظرشان به جامعه است. لذا وظیفه علمای بزرگ جهان اسلام است که از دین و جنبه های معنوی آن به دفاع برخیزند و جوانان را نیز به دفاع از مقدساتشان تشویق نمایند. و وسیله ژرف نگری نسل جوان به دیانت اصیل اسلام شوند و در رعایت اصول اخلاقی و تزکیه نفس بر طبق دستورات الهی کوشا باشند و از هر گونه فساد اخلاقی دور گردند. بهترین راه جلوگیری از گرایش به فساد، آموزش چگونگی بهره مندی از دستورات الهی، آگاه نمودن آنان از فلسفه جهان هستی و چگونگی راز آفرینش و خلقت برای رسیدن به سعادت و راه یابی به کمالات است تا راه هدایت بر آنان گشود شود.

چه در گذشته و چه زمان حال تحولات اصلاحی و اساسی به رهبری رهبران نیک اندیش و معلمان بزرگ جوامع بشری بوقوع پیوسته است و انقلاب مفیدی وسیله پیشگامان و رهبران مذهبی در هر دو دوره مذکور با همکاری صادقانه جوان صورت گرفته است. از جمله انقلاب شکوهمند اسلامی ایران مایکی از آن انقلاب بزرگ و مفیدی است که بدست رهبر عالیقدر و امام راحل (ره) بوقوع پیوست و اثرات مثبت آن به تدریج در جامعه رخ نموده و مینماید و امید را برای بوجود آمدن یک جامعه مترقی و پیشرو برای همه افراد جامعه بویژه به نسل جوان نوید می دهد.

امام راحل (ره) بعد از به ثمر رسیدن انقلاب اسلامی در باره خودسازی که متعلق شدن با خلاق نیک و جهد برای تزکیه نفس و آراسته شدن به کمالات است، میفرماید: خودسازی عبارتست از غلبه کردن بر قوای ظاهره و آنها را تحت فرمان خدادار آوردن و مملکت را از لوث وجود قوای شیطانی و جنود آن خالی نمودن است. مصداق این فرمایش جنگ هشت ساله ایران و عراق می باشد که جوانان پاکدل و مسلمان ایرانی این فرموده امام راحل (ره) را جامه عمل پوشاندند.

علی (ع) در نامه اش به مالک اشتر ضمن ستودن مردان خانواده های شریف و نجیب و یاد آوری سوابق درخشان آنان میفرماید: آنان انسانهای بزرگوار و شاخه های درخت تنومند نیکی و فضیلتند. ۱۵۰ این فرمایش علی (ع) نشانه توجه خاص وی به مساله تربیت اصولی انسانها بخصوص جوانان است.

۱۴۸ - سوره فرقان، آیه ۲۷

۱۴۹ - سخنان رهبر عظیم الشان در دیداری با جوانان

۱۵۰ - نهج البلاغه، فیض الاسلام، نامه ۵۳

که فردا جوانی نیاید ز پیر
بدانستم اکنون که دریاختم

جوانا ره طاعت امروز گیر
من آنروز را قدر نشناختم

جوانان از دیدگاه روانشناسان

دوران غلیان غریزه جنسی در جوانان: دوران پرشور جوانی که گاهی به مستی شباب تعبیر شده، در سالهای اول و دوم بلوغ با آشفتگی روحی و روانی همراه است که گاهی این آشفتگی به مرحله جنون میرسد. برخی از روانشناسان و روان پزشکان این دوره را نتیجه سموم هورمونهای بلوغ میدانند. پیروان مکتب «کرلین» می گویند: جنون جوانی عبارتست از ضعف سریع عقلانی که هنگام بلوغ ظاهر می شود و احتمالا نتیجه مسمومیت درونی و پریشانی غدد مترشح داخلی است. ۱۵۱ هر قدر جوان از دوران بلوغ فاصله می گیرد، طوفان احساسات بهمان نسبت فرو می نشیند و بی نظمی های روانی بتدریج تقلیل می یابد. جوان احساسات را پشت سرمی گذارد و از نظر تعقل و تفکر پخته ترمی شود. رفته رفته رفتار و اخلاقش عادی تر می گردد. این تحول در همه جوانان یک سان نیست. بعضی از آنان زودتر و برخی دیگر دیرتر به کمال و پختگی می رسد.

مرحله بلوغ پایان دوران کودکی را به جوان خبر میدهد و آغاز یک زندگی جدید را که به جوان شخصیت می بخشد، نوید می دهد. رعایت حال آنان در چنین موقعیتی از وظایف مهم والدین و معلمان و مربیان است. جوان وقتی به تغییرات درونی خود که تحت تاثیر هورمونها و رشد سریع بدن بطور طبیعی پیش می آید متوجه می شود، یک نوع نگرانی در خود احساس می کند. این نگرانی زمانی فزونی می یابد که مشکلاتی از قبیل شغل مناسب و ازدواج و... بر سر راهش خودنمایی مینماید.

هیجانات عاطفی جوانان با بیداری غریزه جنسی آنان بی رابطه نیست؛ ولی این بحران عاطفی فقط مربوط به غریزه جنسی آنان نمی باشد؛ زیرا در جوانان علاوه بر مسایل روحی و روانی و جسمی عوامل دیگری نیز وجود دارد که در رفتارشان بی تاثیر نیست. از جمله حرمت خواهی جوانان که علاقمندند دارای شخصیتی مورد احترام باشند.

مشکلات جوانان کشور ما با جوانان غرب از نظر بلوغ و مبارزه با غریزه جنسی قابل مقایسه نیست؛ زیرا جوانان غرب تحت تاثیر نظریه فروید در آزادی غریزه جنسی که مطرح کرده قرار گرفته اند و درارضای التذاذ، از نظر فروید پیروی نموده اند. در نتیجه به تمام مقررات دینی و اخلاقی پشت پا زده اند و علاوه بر اینکه به سعادت و خوشبختی نرسیده اند، در منجلاب تباهی و فساد غوطه ور شده اند. اما جوانان مسلمان کشور اسلامی ما تحت تاثیر اعتقادات مذهبی خویش با مواجه شدن با فشار غریزه جنسی سعی بر این دارند در صورت داشتن امکان مالی تن به ازدواج دهند که قرآن و اسلام نیز به این امر تاکید دارند تا بتوانند التهابات این فشار را فرو نشانند و در غیر اینصورت تا آنجا که می توانند از گرفتار شدن با عمل نامشروع مصون مانند.

در مرحله جوانی، هوش به عالی ترین درجه اش و احساسات به نقطه اوجش میرسد. نیرو و توان انسان در جوانی روبه افزایش است. حافظ نیز دوره جوانی را برترین حیات انسان می داند و استفاده مفید از این دوران ارزشمند را تاکید می کند و گوید:

که حافظا نبود بر رسول غیر بلاغ

نشاط عیش و جوانی چو گل غنیمت دان

پیش از آن کز قامت چوگان کنند ۱۵۲

ای جوان سرور قد گویی بز

جوانان بنا به احساسات جوانی از روح تند خوئی و خشونت برخوردارند و در مقابلش از حقیقت پرستی و کمال جوئی و آزادی خواهی که عالیترین صفات بشمار میروند نیز بهره مندند. بعلاوه از عوامل موثر در تلاش و کوشش برای رسیدن به اهداف و خواسته هایشان بنابه نیروی جوانی برخوردارند. برای رسیدن به مراحل مطلوب زندگی باید از همان آغاز در تربیت روانی و اخلاقی نسل جوان توجه بیشتر شود و دست اندرکاران این تربیت که از مدرسه آغاز و در جامعه پایان می یابد، باید این وظیفه مهم را با روشهای منطقی و مواظبت های دقیق همچو باغبانی که برای باروری بهتر درختان هرگونه مواظبت را بجا میاورد، بجا آورند زیرا رفتارهای اجتماعی و طرز تفکر و سطح دانش و اطلاعاتشان نسبت به پیشینیان بالا است و همین امر سبب موقعیت بهتر و جایگاه ممتاز این نسل شده است.

۱۵۱ - روانپزشکی، میرسیاسی، ۲۱۸ اقتباس از گفتار فلسفی « بزرگ و جوان » ص ۱۵

جوانان امروزی که با اختراعات مدرن و پیشرفته از جمله اینترنت و رایانه و امثال اینها سروکار دارند، علاوه بر اینکه سطح معلومات و اطلاعاتشان افزایش یافته؛ آگاهیهای اجتماعی و سیاسی و فرهنگیشان نیز بالا رفته است؛ در نتیجه با خواستهای پیشینیان تفاوت زیاد و فاصله بیشتر پیدا کرده است. با این مهارتها که جوانان امروزی معرفت علمی پیدا کرده اند، آمادگی هرگونه مسئولیت پذیری را در جامعه دارند و اگر فرصتهایی برای انجام کارها به آنان داده شود، مسلماً قادر بانجامش خواهند بود.

این همه موقعیت بهتر که در قرن تسخیر فضا برای نسل جوان پدید آمده، متأسفانه آنان در زندگی امروزی باهیجانات روحی واضطرابهای روانی مواجهند باید آثار این اضطرابات درونی از وجود جوانان زده شود تا بتوانند با شادابی کامل و نشاط بیشتر به زندگی ادامه دهند این نیز ممکن نیست مگر روح ایمان و اخلاق دینی را در آنان تقویت کرد و امید به زندگی بهتر و آینده موفقیت آمیز را به آنان نوید داد.

معضلات جوانان در مواجهه با بحران بیکاری و اقتصادی

درمورد جوانان مسایل ومشکلات عدیده و قابل توجه بیشتری وجود دارد که مهمترین آنها بیکاری زیاد جوانان در مقایسه با بزرگسالان است. بیکاری بعضی از جوانان به دلیل نا پختگی و بی تجربگی شان در انتخاب شغل نامناسب است که موفق نمیشوند. وظیفه سازمانهای ذیربط است که در کاهش نوع بیکاری و ایجاد شغل مناسب برای نسل جوان نقش اساسی داشته باشند.

مشکلات اقتصادی علت اصلی آسیب های اجتماعی است که فقر و نداری یکی از عوامل مهم انواع آن می باشد. فقر در جامعه زمانی رشد می یابد، مبارزه بنیادی با مشکل اقتصادی بوجود نیاید. افراد جامعه در اثر تنگدستی و فشار زندگی بخاطر رکود اقتصادی به زانو درمی آیند. نسل جوان در اثر فقر علاوه بر اینکه از زندگی نومید می شود، زمینه گرایش به کارهای خلاف اخلاقی برایش فراهم می گردد.

جوانان در حدود و سיעی تحت تغییرات اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی قرار دارند. کمک به آنان در رسیدن به درآمد مناسب برای حل معضل اقتصادیشان یکی از وظایف اهم مسئولین امر می باشد. چنانکه پیش تر گفته شد، یکی از عوامل ناهنجاری اخلاقی جوانان چه در گذشته و چه در زمان حال بیکاری و مسایل اقتصادیشان است. علی (ع) نیز در زمان خود با چنین معضل اقتصادی مواجه بوده و فرموده است: «فقر و تنگدستی موجب نقصان دین و سبب ناراحتی عقل و بوجود آمدن خشم می شود» ۱۵۳

تورم و بحران اقتصادی، بیکاری، توزیع ناعادلانه ثروت بین افراد جامعه، سبب فقر و نداری اکثریت و ثروت اندوزی اقلیت میشود. یکی از محققین اسلامی که در کشورهای اسلامی تحقیقات را انجام داده، علل عقب ماندگی کشورهای اسلامی را نتیجه فقر بیش از حد اکثریت و ثروت بیش از اندازه اقلیت دانسته است. بحران اقتصادی تاثیر نامطلوبش برانگیختن نوجوانان و جوانان به فساد اخلاقی و سایر انحرافات است که موجب گرایش نسل جوان به تخلفات و محکوم شدن بجرایم به خاطر رعایت نکردن مقررات اجتماعی می شود.

جوانان با قنضای جوانیشان نیازهایی دارند که به علت زندگی در خانواده های نیازمند علاوه بر اینکه نیازهایشان با عقلانیت برای آنان برآورده نمیشود، باعث پنهانندگی آنان به محیط های ناسالم به تصور التیام بخشیدن به دردهای درویشان می شود. اکثراً تعادل اجتماعی در اقشار مختلف بیشتر مواقع در حال تغییر و تحول است. گاهی این تغییرات در جامعه ناهنجاریهایی را بوجود میآورد و نتیجه اش افزایش اعتیاد و حتی انتحار بین جوانان می شود. بی علاقگی جوانان به تحصیل و کار، ناامیدیشان به آینده است. اگر برنامه های اصولی برای آنان طراحی شود، و آنان آینده بهتری را احساس کنند، استعداد های و توانائیهای خو را برای بالا بردن سطح علمی شان بکار می برند و عضو مفیدی برای کشور می شوند؛ زیرا یکی از خصوصیات ارزشمند جوانان، آینده نگری آنان است که با امید فراوان چشم به آینده دارند و در این راه گام بر میدارند و به ترقی و پیشرفت کشورشان علاقمندند و با فراهم شدن شرایط مناسب می توانند در تولید و اقتصاد اثر گذار باشند. امروز که کشور از نظر تولید گندم به خود کفائی رسیده است، باید گفت فعالیت نسل جوان تحصیل کرده در این خودکفائی بی اثر نبوده است.

اگر چه جوانان امروزی با مشکلات عدیده بویژه مالی و اقتصادی مواجهند، جای خوشحالی است که اکثراً به تحصیلات پائین قانع نبوده، خواهان تحصیلات عالی اند. اما مشکل مالی بزرگترین محدودیت را برای پیشرفت آنان بوجود آورده است. بزرگترین آرزوی جوانان رهائی از وابستگی از دیگران و حتی پدرانشان هستند که متأسفانه برای بیشتر آنان برآورده شدن این آرزو مقدور نیست. اگر برنامه ریزی دقیق تر کوتاه مدت برای آنان انجام نیابد، این مشکل روز به روز حادتر خواهد شد.

نسل جوان امروزی که باید مجریان کشورشان باشند، اگر به اصول مذهبی یابیند باشند و قرار دادهای اجتماعی را که تضمین کننده تقوا و فضیلت است مورد توجه قرار دهند، مطمئناً اعضای مفید برای جامعه خواهند بود و عدالت اجتماعی در چنین جامعه حاکم خواهد شد. در نتیجه امنیت عمومی و رفاه جایگزین جهل و فقر خواهد شد.

توانمندیهای جوانان در طول زمان به عنوان یک نیروی محرک توجه اندیشمندان، دانشمندان و فلاسفه را بخود جلب کرده و هر کدام بنوبه خود جوانان را ارزشمندترین سرمایه های جامعه دانسته و آنان را بهترین نیروهای فعال و سازنده معرفی کرده اند. از جمله آنان افلاطون و ارسطو بر تربیت جوانان جهت بهره گیری از توان و نیرویشان برای پیشرفت جامعه تاکید نموده اند. سقراط فیلسوف معروف یونان نیز جوانان را بعنوان یک نیروی قدرتمند تثبید نموده است. بالاتر از اینان انبیای عظام با لایحه رسول اکرم (ص) جوانان را برای جهان اسلام سرمایه بزرگ دانسته، خود نیز پستهای حساس و کلیدی را بخاطر اعتماد یکه بردینداری و صداقت آنان داشت داده بود. از جمله در فتح مکه عتاب بن اسید آن چون شایسته را به فرمانداری مکه و اسامه بن زید جوان پاک سرشت هیجده یا نوزده ساله را به فرماندهی سپاه جهت جنگ با رومیان منصوب می کنند که نشانه اعتماد و علاقمندی رسول اکرم (ص) به جوانان و برخورداری از نیروی سرشار آنان بود.

نتیجه:

بیکاری زدائی و ایجاد اشتغال به جوانان استعدادها و تواناییهای آنان را به حرکت در میآورد و فرصت گرایش به مواد مخدر و گرفتار شدن باین مواد خطرناک را به آنان نمی دهد. روز افزونی معنادان نتیجه بیکاری است که پناه بردن جوانان باین مواد خانمانسوز برای رهایی از فشارهای روانی و اضطرابات مداوم حتی اگر برای اندک زمانی باشد. وظیفه مسئولین مربوطه است در فکر ایجاد مشاغل درخور استعداد نسل جوان باشند تا آنان فرصت معتاد شدن را از دست دهند.

برای پیشبرد کارهای جامعه از دو نیروی ارزشمند باید بنحو شایسته بهره گرفت: ۱- تجربه و اطلاعات صاحبان تجربه و دارندگان علم و دانش ۲- از قدرت و نیروی لایزال جوانان. این دو نیرو لازم و ملزوم یکدیگرند و در فقر زدائی و توسعه اقتصادی می توانند متشاه اثر باشند.

تقویت ایمان در یک جامعه زمانی بوجود خواهد آمد، افراد آن جامعه از نظر مادی تامین شده باشند و برای فردا نگرانی نداشته باشند گرسنگی و به تبعیت آن آشفتگی روحی مجال معنوی شدن را نمی دهد. خود رسول اکرم (ص) فرموده است: «شکم گرسنه ایمان ندارد». اگر فکر اساسی از طرف سازمانهای ذیر بط برای تامین نیازها نشود و تقسیم ثروت عادلانه در جامعه صورت نگیرد، نباید امیدوار به تقویت ایمان در افراد جامعه و نسل جوان شد.

تدوین قرآنهائی به زبان فارسی با ادبیات دلنشین جهت آگاهی افراد جامعه بویژه نسل جوان از قوانین الهی پیشنهاد میشود تا ابتدا با قانون اساسی الهی به زبان خویش آشنا شوند بعد با اشتیاق تمام و خلوص نیت به تلاوت و قرائت قرآن بپردازند. اگرچه جلسات قرآن بین نوجوانان و جوانان رواج یافته است؛ اما آگاهان از دستورات الهی کم هستند.

منابع:

- الهی قمشه ای، محیی الدین، قرآن مجید، مترجم قرآن، چاپ و انتشارات عبدالرحیم علمی حافظ، شمس الدین محمد، دیوان، به اهتمام محمد قزوینی و قاسم غنی، موسسه انتشارات آفرینه، ۱۳۸۰ هـ. ش.
- خرمشاهی، بهاء الدین، قرآن پژوهی، انتشارات ناهید، ۱۳۷۶ هـ. ش.
- رامیار، محمد (دکتر)، تاریخ قرآن، موسسه انتشارات امیرکبیر، چاپخانه سپهر ۱۳۸۳ هـ. ش.
- رضائی، میترا، فصلنامه خرد آزاد، سال پنجم، شماره ۹ پاییز ۱۳۸۳ هـ. ش.
- سعدی، مصلح الدین، گلستان، تصحیح فروغی، محمدعی، انتشارات کاویان هـ. ش.
- سعدی مصلح الدین، بوستان تصحیح فروغی، امیر کبیر تهران ۱۳۶۲ هـ. ش.
- شریعتمدار جزایری (شوشتری)، نورالدین (سید)، قرآن از دیدگاه امام سجاد (ع) قم چاپخانه علمیه ۱۳۹۷ هـ. ق.
- غزالی، ابوجامد محمد، کیمیای سعادت، انتشارات علمی - فرهنگی، چاپ تهران ۱۳۶۸ هـ. ش.
- ۱۰- فلسفی، محمدتقی، گفتار فلسفی (بزرگسال و جوان)، چاپ مروی، ۱۳۵۲ هـ. ش.
- ۱۱- فیض الاسلام، علی نقی، نهج البلاغه (شرح و ترجمه)، چاپ آفتاب.
- ۱۲- مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، چاپ لبنان، ۱۴۰۳ هـ. ق ۱۹۸۳ م.

۱۳- مرکز فعالیتهای و پژوهشها قرآن و عترت ، سازمان چاپ دانشگاه آزاد اسلامی

۱۴- مصباح یزدی .محمدتقی ، معارف قرآن.

۱۵- مکارم شیرازی (زیر نظر وی)، ناصر، تفسیر نمونه ، دارالکتب الاسلامیه ،تهران چاپ مروی ۱۳۷۰ ه. ش